

Per què, Angie?

Creació, anàlisi i difusió d'un llibre il·lustrat

Valèria Cuní Capellà

2n Batxillerat d'Arts

Escola Pia Santa Anna Mataró

TUTOR: Ismael Cabezudo

Gener de 2018

6. ANNEXOS

6.1 ENTREVISTES

“A la majoria dels il·lustradors no els plau parlar de la seva feina ja que les seves imatges ja en parlen per se. Tot sovint analitzen la seva obra persones més formades en el llenguatge per paraules que en el llenguatge per imatges. Els il·lustradors veuen i pensen en imatges.”

M. Salisbury (2005) pàg.7

Si, a grans trets, una il·lustració és aquell dibuix, imatge o component gràfic que complementa i adorna un text, **un il·lustrador és un artista gràfic** que, amb el seu treball, **contribueix a millorar la comunicació escrita mitjançant representacions visuals que informen sobre el contingut del llibre o text al qual acompanyen**. Aquesta disciplina¹ ha esdevingut un dels corrents amb més tirada dins els mitjans de comunicació i el món editorial, ja que les seves característiques intrínseques la fan un instrument de comunicació visual amb un fort component democràtic i de difusió massiva.

El camp professional de l'il·lustrador és molt ampli: humoristes gràfics, caricaturistes en els diaris i revistes periòdiques, autors de còmics, de llibres d'autor... En el camp de l'editorial, és el sector en què treballen més il·lustradors, en funció de la temàtica i l'edat del lector. Dins de la ficció: llibres de narrativa per a infants, per a joves i per a adults.

Els nostres il·lustradors obtenen durant els anys 70 i 80 un **reconeixement internacional** (Ceesepe, Mariscal, Peret, etc.), es fan nombroses exposicions i jornades professionals, i es funden **associacions professionals d'il·lustradors** com l'APIC² (Catalunya), l'APIM (Madrid), l'APIV (València) i, posteriorment, la FADIP (Federació d'Associacions d'Il·lustradors Professionals). Tot això amb l'objectiu de millorar les condicions laborals i els drets dels il·lustradors, i amb èxits tan importants com la **inclusió en la llei de propietat intel·lectual de la figura de l'il·lustrador**.

La creació del **Premio Nacional de Il·lustración**³, del Ministeri de Cultura, obre una llum i ajuda a millorar la imatge de la il·lustració. Els treballs d'autors com Arnal Ballester⁴, El Roto, Isidre Ferrer, Pep Montserrat, Pablo Amargo, Meritxell Duran, Max, Javier Royo, Raül,

---

¹ <http://www.cerclebellesarts.com/pdfs/arts33.pdf>

² <http://www.apic.es/>

³ https://es.wikipedia.org/wiki/Premio_Nacional_de_Ilustraci%C3%B3n

⁴ <http://creatividadenblanco.com/entrevista-al-ilustrador-arnal-ballester/>

Gallardo, Infante, Gallardo, Carles Porta, Perico Pastor i molts més ens fan pensar que aquest premi mai no quedarà desert. L'acaben de donar al dibuixant Alfredo⁵.

En un àmbit més proper, destacaria la **Fira del Llibre Infantil i Juvenil de Mollerussa**⁶. El veritable paradís de l'àlbum il·lustrat és la **Fira del Llibre Infantil i Juvenil de Bolonya**, on editors, il·lustradors, dissenyadors, biblioteques, escoles d'art i tots els professionals del sector es troben cada any. **Catalunya i les Illes Balears** van ser els **convidats d'honor de la 54a edició de la Fira**, i participaren amb una exposició central dedicada a la il·lustració, un estand col·lectiu que va acollir editorials i il·lustradors i la programació de diverses activitats, entre les quals cal destacar l'exposició "Vet aquí una vegada", que va tenir lloc a l'històric palau de l'Archiginnasio, i va mostrar una selecció de treballs de 17 dibuixants consolidats i representatius de la il·lustració catalana de les últimes cinc dècades, com ara Mercè Llimona, Pilarín Bayés, Max i Arnal Ballester, entre d'altres.

Fira de Bolonya 2017

⁵ https://elpais.com/cultura/2017/10/11/actualidad/1507723416_587018.html

⁶ <http://www.clijcat.cat/Presentacio-Salo-del-Lij>

La fira de Bolonya del 2017 va demostrar que Barcelona és un bon lloc per aprendre i fer il·lustració.

Durant la **Setmana del Llibre en Català** dimarts 12 de setembre de 2017 a les 16.30h hi va haver una taula rodona sobre *Tendències en la il·lustració al món*, fruit de la col·laboració entre l'Institut Ramon Llull i La Setmana del Llibre en Català, la 16a edició de la missió d'editors '**Making Catalan Literature Travel for International Publishers and Agents**' s'ha celebrat aquest any entre l'11 i el 15 de setembre a Barcelona. Va comptar amb la visita de 16 editors de 14 països diferents.

La xerrada es va estructurar en tres parts⁷:

- 1.- Tendències de la il·lustració segons mercats i segons gèneres.
- 2.- Relació entre editors, agents i il·lustradors.
- 3.- Preguntes del públic

Ponents: Daniela Gamba (Feltrinelli Editore), Rozenn Dupuy d'Ageac (Glénat Editions), Göksum Bayraktar Seton (Kalem Agency) i Steven Geck (Sourcebooks, Inc.).

---

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=JzxlosKRRqA>

En conclusió, l'il·lustrador és artista, tot i que les avantguardes l'han relegat per la funcionalitat del seu treball i que molts il·lustradors han preferit un estil més conservador i acomodatiu, en part per satisfer els gustos del mercat que garanteixen feina remunerada. De l'altra, l'il·lustrador contemporani es considera un artista i creatiu de la comunicació visual que expressa el seu món interior en el marc d'uns paràmetres imposats pel mercat. La formació de l'il·lustrador fins fa relativament pocs anys ha estat fonamentalment autodidacta o bé s'ha format en altres camps artístics com les Belles Arts. Finalment, l'any 1955, la formació de la il·lustració es regula en uns nous plans d'estudis i es titulen tècnics superiors. Els nous cicles formatius de grau superior d'Arts Plàstiques i Disseny apleguen les especialitats d'il·lustració, gràfica publicitària i fotografia artística.

Model d'entrevista:

Entrevista a ....

Breu currículum i fotografia personal

1. Què es considera: escriptor, artista, pintor, dibuixant, dissenyador, il·lustrador, ...? Va fer estudis artístics? Quan i com va decantar-se per ser il·lustrador/a? Pot viure de la il·lustració? A Catalunya estan ben valorats els il·lustradors? i ben pagats? Picasso ⁸ va dir: *“Tots els nens neixen artistes. El problema és si aconseguixen seguir sent-ho quan creixen”*. Què creu que mata la creativitat artística?
2. Per què tal com diu l'il·lustrador madrileny Puño: “la pregunta no és quan vas començar a dibuixar, sinó quan van deixar els altres de fer-ho” ?. De petit, ja dibuixava molt segurament. Quins records té? Li agradaven els quaderns “pinta y colorea”? ...
3. Edward Ardizzone va observar que el dibuix al natural no agrada als il·lustradors ja que els agrada més “dibuixar vivint” que “dibuixar la vida”. Què n'opina? Quin significat té per a vostè dibuixar? il·lustrar contes?...
4. S'expressa igual amb el dibuix que amb l'escriptura? Què prefereix il·lustrar? Contes seus o contes d'altri?...
5. Amb quin treball fet fins ara se sent més identificat? N'està més orgullós?
6. Té agent? Està sindicat? Té pàgina web? És actiu a les xarxes socials...? Creu que cal?...
7. Amb quines editorials, revistes, diaris... treballa o ha treballat? Quins tipus de treballs li demanen? Ha publicat a l'estranger?...
8. Quins aspectes té en compte a l'hora d'il·lustrar un llibre? Com és el procediment de creació? Com troba la inspiració?...
9. Quina tècnica li agrada més emprar? A mà o digital? En què es basa la seva estètica? Quins colors li agraden més? Són els que més empra?...
10. Què influeix o ha influït en la seva obra? Quins són els seus referents conceptuals?
11. Quina fita té en un futur? Quins projectes? Quin treball li agradaria fer?...
12. Li agraden més els àlbums il·lustrats o els llibres il·lustrats? Novel·la gràfica?...En què es diferencia un àlbum il·lustrat d'un llibre il·lustrat?

---

⁸ <http://www.catorze.cat/noticia/7757/picasso/jove/tota/vida>

13. Per què creu que hi ha més estudis acadèmics, crítics... sobre els àlbums il·lustrats?
Hi ha més mercat?...
14. Què creu que fa que una il·lustració per a un llibre il·lustrat sigui maca?
15. Com definiria un bon llibre il·lustrat?
16. Pot ser un llibre il·lustrat un bon recurs educatiu i didàctic? Coneix alguna il·lustració, àlbum, llibre... sobre el nazisme, holocaust, ... 2a Guerra Mundial?
17. Creu que el llibre il·lustrat, en paper i/o digital, no es morirà?
18. Quin il·lustrador o llibre il·lustrat ens recomanaria?
19. I per acabar, quina pregunta li hagués agradat que li hagués fet?

Molts il·lustradors han tingut l'amabilitat de dedicar el seu temps a parlar amb mi sobre el seu treball o bé de contestar-me l'entrevista per correu electrònic.

6.1.1 Jordi Cuyàs

Entrevista a Jordi Cuyàs:

*“Estic intentant donar als meus dibuixos tres valors afegits:
el temps, el moviment i el so.”*

Jordi Cuyàs

L'artista Jordi Cuyàs el 2011 a Ca l'Arenas / AJUNTAMENT DE MATARÓ

Uns dies abans de la mort sobtada i malaguanyada de l'artista mataroní Jordi Cuyàs (1957-2017), fundador del grup CAPS.A i conegut pel seu caràcter multidisciplinari de la seva obra que incloïa escultures, vídeos i art públic (la popular Matarona, entre d'altres), vaig rebre aquest entranyable i generós correu:

Hola Valèria.

Perdona que he trigat en contestar, però he tingut uns dies una mica complicats i no t'he pogut contestar fins ara.

M'he mirat els treballs que tens penjats a instagram. Penso que estan molt bé!!! Es nota les ganes que tens de dibuixar.

T'envio les respostes al teu qüestionari per escrit. Suposo que t'anirà millor per fer el treball.

Per completar, penso que hauries de mirar les meves webs: www.jordicuyas.com i www.jordicuyasdisseny.com com hi podràs veure no només em dedico a la il·lustració, sinó que també al disseny. Prefereixo controlar jo tot el treball fins que va a la impremta.

També et recomano que et miris la web de la meva escola. Joestic a l'especialitat de disseny gràfic i d'il·lustració: www.paugargallo.cat.

Si necessites alguna cosa més, o vols que un dia ens veiem, m'ho dius. D'acord? Que tinguis molta sort!!!

*jordi cuyàs
camí de santa helena,17
08349 cabrera de mar
937 595 040
627510096
jordicuyas@jordicuyas.com
<http://www.jordicuyas.com>
<http://www.jordicuyasdisseny.com>*

- 1. Què es considera: escriptor, artista, pintor, dibuixant, dissenyador, il·lustrador, ...? Va fer estudis artístics? Quan i com va decantar-se per ser il·lustrador/a? Pot viure de la il·lustració? A Catalunya estan ben valorats els il·lustradors? i ben pagats? Picasso va dir que tots els nens neixen artistes. Què creu que mata la creativitat artística?**

El que sempre he volgut és no crear-me barreres. Jo em considero artista i utilitzo diferents tècniques, materials i situacions segons el que pretenc dir o expressar. Per tant, no em considero il·lustrador, dibuixant, dissenyador.... em considero "artista" que ho engloba tot.

Sempre he viscut de l'art, ja sigui fent de professor d'art, fent disseny, fent vídeo o il·lustrant. He estudiat Belles Arts.

Si la il·lustració està ben pagada o no depèn de varies coses. Per exemple, si és còmic o il·lustració editorial, està molt mal pagat. Però la il·lustració per disseny o publicitat es valora molt més.

Crec que l'art és producte d'una reflexió, aprenentatge i tenir un relat. El que fan els nens és purament expressió. Hi ha nens que fan uns dibuixos molt dolents i estereotipats... com en tot.

2. **Per què tal com diu l'il·lustrador madrileny Puño: "la pregunta no és quan vas començar a dibuixar, sinó quan van deixar els altres de fer-ho" ? De petit, ja dibuixava molt segurament. Quins records té? Li agradaven els quaderns "pinta y colorea"? ...**

Sí, ja des de petit dibuixava molt!!! El meu pare era dibuixant de còmics i vaig viure tota la vida envoltat de tinta xina, llapis, plomes i pinzells. Per tant, ja de petit volia ser el que sóc ara i sempre he fet el mateix. No m'ha preocupat mai si guanyaria diners o si tot això tenia sortida "comercial".

Per sort no vaig tenir mai quaderns de "pinta i colorea" em molestava molt que em donessin els dibuixos fets....

3. **Edward Ardizzone va observar que el dibuix al natural no agrada als il·lustradors ja que els agrada més "dibuixar vivint" que "dibuixar la vida". Què n'opina? Quin significat té per a vostè dibuixar? il·lustrar contes?...**

El pare d'en Picasso deia que "amb la mà es veu la mà". O sigui, cal dibuixar moltes mans, moltes cares, molts moviments del natural per aconseguir dir amb un dibuix el que vols dir. El que és important no és que la mà estigui molt ben dibuixada de forma mimètica, sinó que aquella mà digui el que tu vols que digui. Per desdibuixar, com va fer Picasso, s'ha de dibuixar molt. També cal mirar, observar, llegir, anar a museus, mirar cinema....

4. **S'expressa igual amb el dibuix que amb l'escriptura? Què prefereix il·lustrar? Contes seus o contes d'altri?...**

Jo he fet molt poca il·lustració editorial. He fet més il·lustració per disseny o publicitària. Molta il·lustració per cartells i fulletons.

5. Amb quin treball fet fins ara se sent més identificat? N'està més orgullós?

No tinc un treball preferit. M'agrada tot el volum de feina que he fet. Evidentment cremaria moltes coses, però el conjunt crec que és un treball sincer.

6. Té agent? Està sindicat? Té pàgina web? És actiu a les xarxes socials...? Creu que cal?...

Els encàrrecs sempre m'han vingut sense fer publicitat. M'ho han encarregat perquè coneixen el que faig i els interessa el meu estil per treballs concrets.

El que sí és imprescindible és tenir web. Les editorials ja no miren dossiers si no que busquen per la xarxa.

7. Amb quines editorials, revistes, diaris... treballa o ha treballat? Quins tipus de treballs li demanen? Ha publicat a l'estranger?...

He fet sobretot treballs institucionals: Ajuntaments, Diputació, Generalitat, Biblioteques, empreses, etc

8. Quins aspectes té en compte a l'hora d'il·lustrar un llibre? Com és el procediment de creació? Com troba la inspiració?...

Abans de treballar busco molta informació. Dibuixo molt i estripo molt.

9. Quina tècnica li agrada més emprar? A mà o digital? En què es basa la seva estètica? Quins colors li agraden més? Són els que més empra?...

Depèn del que vull dir. A vegades és un dibuix i altres una foto. Evidentment tinc un estil propi, però la tècnica depèn de cada treball.

10. Què influeix o ha influït en la seva obra? Quins són els seus referents conceptuals?

M'influeix tota la història de l'art. I estic totalment compromès amb l'art contemporani que és el que em toca viure.

11. Quina fita té en un futur? Quins projectes? Quin treball li agradaria fer?...

Estic intentant donar als meus dibuixos tres valors afeixis: el temps, el moviment i el so. Per això ara estic investigant amb el vídeo i l'animació.

Últimament també he treballat vídeos per obres de teatre.

12. Li agraden més els àlbums il·lustrats o els llibres il·lustrats? Novel·la gràfica?...En què es diferencia un àlbum il·lustrat d'un llibre il·lustrat?

Tot depèn del que vols explicar i dir.

13. Per què creu que hi ha més estudis acadèmics, crítics... sobre els àlbums il·lustrats? Hi ha més mercat?...

Tot depèn del que vols explicar i dir. El mercat no és el que més m'interessa.

14. Què creu que fa que una il·lustració per a un llibre il·lustrat sigui maca?

"Maca" no és un concepte que es pugui utilitzar en el món de l'art. Seria: "Idoni"

Una il·lustració idònia és la que per concepte, composició i realització expressa el que el creador vol dir.

Qualsevol obra, dibuix, pintura, escultura, vídeo.... és com una peça musical. Ha d'estar ben composta. La composició és tan important com el propi dibuix per expressar els sentiments i sensacions que es volen transmetre.

15. Com definiria un bon llibre il·lustrat?

La mateixa resposta que l'anterior.

16. Pot ser un llibre il·lustrat un bon recurs educatiu i didàctic? Coneix alguna il·lustració, àlbum, llibre... sobre el nazisme, holocaust, ... 2a Guerra Mundial?

Sí, clar. Qualsevol obra pot ser educativa i didàctica.

17. Creu que el llibre il·lustrat, en paper i/o digital, no es morirà?

Els mitjans poden canviar, però el que és important és tenir la necessitat de dir coses.

18. Quin il·lustrador o llibre il·lustrat ens recomanaria?

L'altre dia em van regalar un llibre que em va impressionar: "Los girasoles ciegos" d'Alberto Méndez. Il·lustrat per Gianluigi Toccafondo. Te'l recomano.

19. I per acabar, quina pregunta li hagués agradat que li hagués fet?

Trobo que les preguntes son molt d'il·lustració editorial i de contes. En aquests moments de saturació de TOT crec que la il·lustració ha de tenir nous suports i destinataris. No ens podem quedar en conformar-nos amb el que ja tenim.

Moltes gràcies!

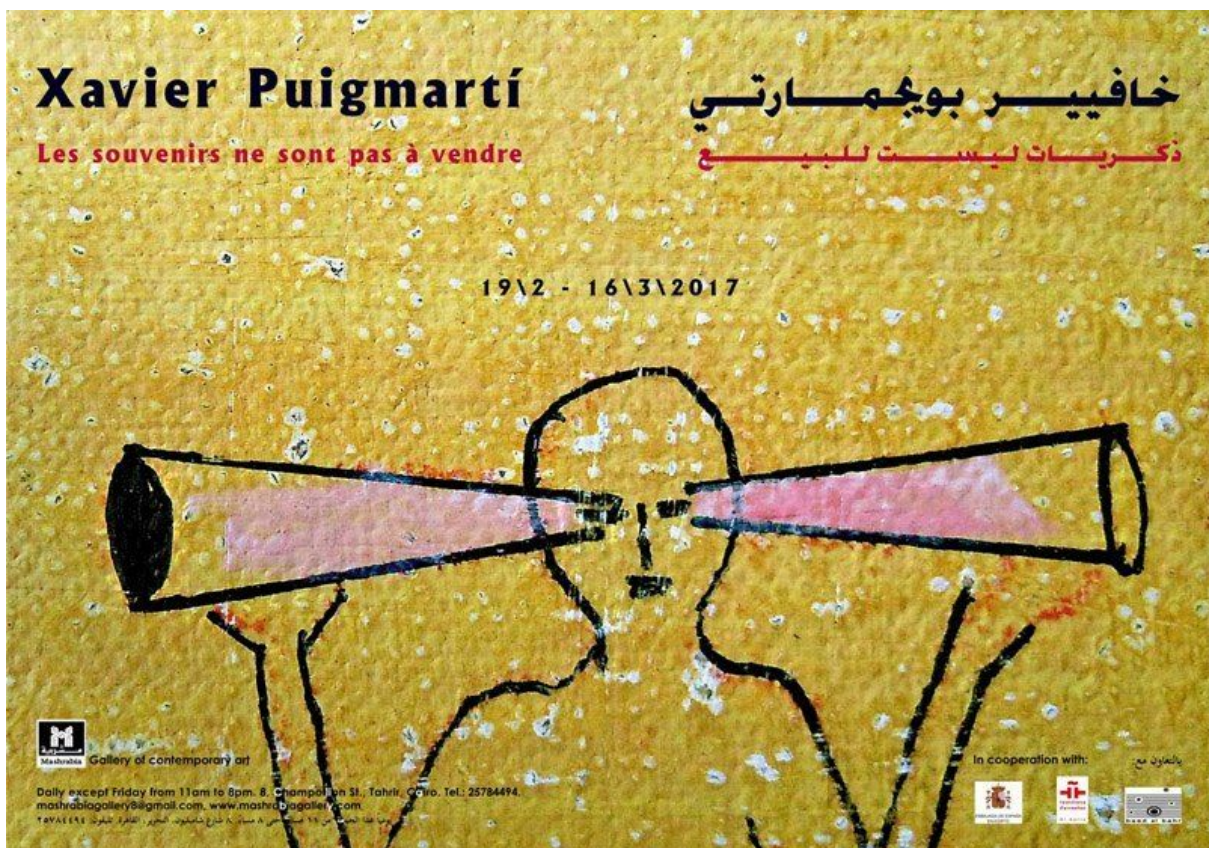
6.1.2 Xavier Puigmartí

Pintor (Barcelona, 1952)

Xavier Puigmartí ⁹ es defineix com a pintor, però també és videocreador (*Odissea*¹⁰...) i fotògraf que ha col·laborat en televisió en el programa infantil *Una mà de contes*. A primera vista, les seves creacions ens traslladen a un univers oníric, amb un llenguatge sobri i sintètic; tanmateix, s'apropa a la concepció de grans mestres, com Rothko o Miró, que aposten per un vessant artístic més transgressor, tot generant una reflexió

Viu mig any a Barcelona i mig a Egipte.

Ens va rebre amablement al seu estudi al barri del mercat de Sant Antoni de Barcelona el 28 d'agost de 2017, es va deixar entrevistar¹¹, ens va convidar a berenar i ens va regalar el catàleg de la seva última exposició *Les souvenirs ne sont pas à vendre*.

⁹ Pàgina web personal de Xavier Puigmartí: <http://www.xavierpuigmarti.com/>

¹⁰ <http://blocs.xtec.cat/literaturagregaaescena/2015/10/07/lodissea-de-paper-de-xavier-puigmarti/>

¹¹ <https://vimeo.com/user64991754>

6.1.3 Pilarín Bayés

Ninotaire (Vic, 1941)

Pilarín Bayés¹², néta del pintor Joaquim Vayreda, és una ninotaire catalana, la més coneguda i estimada. El seu desig és arribar als 1000 llibres publicats en diferents llengües. És una gran artista i una gran treballadora. Encara ara, als seus 76 anys treballa dotze hores diàries. La seva família sempre li ha donat suport. És mare de quatre fills i àvia de 7 néts.

Va estudiar a l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Jordi, a Barcelona on va ser descoberta per la pedagoga Marta Mata quan buscava estudiants per a tirar endavant la col·lecció infantil de l'Editorial La Galera. Va començar el 1964 dibuixant ninots en la revista Cavall Fort i des d'aleshores no ha parat. Té un estil inconfusible.

*Les petites històries*¹³ (més de 250 números), de l'editorial Mediterrània, desperten la curiositat per la cultura i les tradicions en els infants.

Punyeta! (consells d'una àvia als seus néts), de l'editorial Ara llibres, un llibre amb més lletra que dibuixos on reflexiona sobre les coses que tenen importància a la vida.

Al meu càmera, en Marc, i a mi la Pilarín ens va rebre amablement a casa seva a Vic el dia 29 d'agost de 2017 i ens va regalar signats dos llibres seus i una preciosa conversa¹⁴.

Amb la Pilarín Bayés al seu jardí de Vic

¹² Pàgina web de Pilarín Bayés: <https://pilarin.cat/>

¹³ <http://www.editorialmediterrania.com/colleccions/llibres/infantil/petites-histories/>

¹⁴ <https://vimeo.com/user64991754>

6.1.4 Roser Capdevila i Valls

Il·lustradora (Barcelona, 23 de gener de 1939)

La il·lustradora catalana coneguda arreu del món per haver ideat els personatges de *Les Tres Bessones* ens va rebre amablement a casa seva de Barcelona el 6 de setembre de 2017 i ens va convidar a prendre un aperitiu, ens va ensenyar els seus dibuixos, ens va il·lusionar en veure la meua fotografia a la caseta de les tres bessones, malauradament perduda per sempre, i ens va signar unes postals. Al reportatge¹⁵ podreu veure l'entrevista.

Amb Roser Capdevila, la mare de Les tres bessones, un mite d'infantesa

---

¹⁵ <https://vimeo.com/user64991754>

Valèria a la caseta de les Tres bessones. Tibidabo, 7 d'agost de 2002

Regal de Roser Capdevila pocs dies després dels atemptats del 17 d'agost de 2017 de Barcelona i Cambrils

6.1.5 Maria Picassó

Entrevista a Maria Picassó

“Dibuixar és representar alguna cosa de manera que en resulti plaent a nivell visual (projectes personals) o compleixi els requeriments del client de la manera més atractiva possible (encàrrecs de clients)”. Maria Picassó

Breu currículum i fotografia personal

<http://www.mariapicasso.com>

<https://twitter.com/mariapicasso?lang=ca>

https://www.instagram.com/maria_picasso_piquer/

1. Què es considera: escriptor, artista, pintor, dibuixant, dissenyador, il·lustrador, ...?

Em considero il·lustradora i caricaturista. Sovint poso que sóc “il·lustradora gràfica”, perquè ho vaig veure escrit en alguna banda i em va agradar, crec que descriu bé el meu estil.

2. Va fer estudis artístics?

Sí. Sóc llicenciada en Arquitectura Superior i tinc el títol (privat) de còmic i il·lustració de l'escola Josó.

3. Quan i com va decantar-se per ser il·lustrador/a?

Des de sempre m'ha agradat dibuixar. Als 16 anys vaig començar a cobrar per algun encàrrec però no imaginava que en podria viure. Va ser com molt natural... si podia cobrar pel que més m'agradava fer, per què fer una altra cosa?

4. Pot viure de la il·lustració?

Sí. Tinc assumit que no guanyaré mai el que un directiu de banca (o sí, tant de bo!!). De tant en tant faig algun encàrrec més de disseny gràfic, però intento centrar la meua activitat en la il·lustració.

5. Catalunya estan ben valorats els il·lustradors? i ben pagats?

He treballat més a l'estranger que aquí. En general molta gent gaudeix de material il·lustrat i agraeix poder veure el que fas, però no assumeix que és una feina. El client particular li es difícil separar el hobby de la feina. En el món editorial es valora més, però com que sovint ells van justos de pressupost, això repercuteix en la quota dels encàrrecs. En canvi, en il·lustració aplicada a publicitat i màrqueting, m'he trobat amb feines ben pagades i respectades.

Picasso va dir que tots els nens neixen artistes. Què creu que mata la creativitat artística?

Molts artistes crec que mantenen aquesta mirada desenfadada de l'infant. Crec que a mesura que creixem sovint ens preocupa tan el què diran o aparentar el “que ens diu la societat que siguem” que perdem la curiositat i l'espontaneïtat dels nens. Meravellar-nos del que tenim al voltant cada dia crec que és important per l'artista.

5. Per què tal com diu l'il·lustrador madrileny Puño: “la pregunta no és quan vas començar a dibuixar, sinó quan van deixar els altres de fer-ho” ?

M'encanta Puño i amb aquesta frase encara m'agrada més. Tota la raó!

6. De petit, ja dibuixava molt segurament. Quins records té? Li agradaven els quaderns “pinta y colorea”? ...

Nooo! No em va agradar pintar (ni els meus dibuixos ni els d'altres) fins que vaig ser bastant gran i era un procés més creatiu que el d'omplir. Tinc molt bons records, sobretot el de fer dibuixos per als companys de l'escola, crec que és un record que compartim tots els que ens ha agradat dibuixar des de sempre.

7. Edward Ardizzone va observar que el dibuix al natural no agrada als il·lustradors ja que els agrada més “dibuixar vivint” que “dibuixar la vida”. Què n'opina? Quin significat té per a vostè dibuixar? il·lustrar contes?...

Cada persona és un món, però a mi sí que m'agrada el dibuix al natural. Crec que és important l'anàlisi més realista i directa d'alguna cosa abans de deconstruir-la amb el propi estil. Per mi dibuixar és representar alguna cosa de manera que en resulti plaent a nivell visual (projectes personals) o compleixi els requeriments del client de la manera més atractiva possible (encàrrecs de clients).

8. S'expressa igual amb el dibuix que amb l'escriptura? Què prefereix il·lustrar? Contes seus o contes d'altri?...

Sempre m'ha costat explicar una història, ja sigui a través de l'escriptura o la il·lustració, per això prefereixo posar “els meus talents” al servei de les històries d'altres. M'agradaria algun dia posar en ordre tot el que vull explicar i poder fer-ho, però em falten les eines ara mateix.

9. Amb quin treball fet fins ara se sent més identificat? N'està més orgullós?

Recentment he il·lustrat una edició de luxe del llibre de Charlotte Perkins Gilman “El Papel Amarillo” (editorial Bestia Negra). Al no ser retrat em va fer sortir de la meua zona de confort i a la vegada vaig haver d'interioritzar molt la història per tal de poder-la traduir en imatges. Va ser un procés molt íntim i intens.

10. Té agent? Està sindicat? Té pàgina web? És actiu a les xarxes socials...? Creu que cal?...

No, no tinc agent. Formo part de l'ISCA, l'Associació internacional d'artistes de la caricatura. Quant a les xarxes socials, consumeixo molt la feina d'artistes a qui admiro. A la vegada, intento fer-les servir per compartir la meua feina arreu. Les millors oportunitats i clients que he tingut a la meua carrera han estat gràcies a la meua exposició a les xarxes. De totes formes, de vegades costa trobar l'equilibri entre “consumir”, tenir cura de les xarxes i fer la feina.

11. Amb quines editorials, revistes, diaris... treballa o ha treballat? Quins tipus de treballs li demanen? Ha publicat a l'estranger?...

Fa temps vaig il·lustrar llibres educatius per a Pearson i McGraw-Hill i he participat en el llibre que he comentat abans, de l'editorial Bestia Negra. He treballat amb l'Ara, un diari de Santander i un altre de Florida. Quant a revistes, tant d'aquí com estrangeres (Suïssa, Alemanya, Estats Units, Mèxic...). Vaig començar fent un estil d'il·lustració més "genèric" i a mesura que el meu estil es va consolidant ja m'ofereixen encàrrecs on busquen concretament que faci aquest estil.

12. Quins aspectes té en compte a l'hora d'il·lustrar un llibre? Com és el procediment de creació? Com troba la inspiració?...

M'agrada endinsar-me en l'obra. Llegir-la, rellegir-la... si puc, en versió original i traduïda. Durant aquest procés em venen imatges mentals, més o menys difoses. En prenc nota. Després toca passar-les a net i aplicar-les al meu estil.

13. Quina tècnica li agrada més emprar? A mà o digital? En què es basa la seva estètica? Quins colors li agraden més? Són els que més empra?...

Tot i que m'agrada fer esbossos a mà, per feina sempre he treballat més amb l'ordinador. De fet, l'estil actual amb què treballo, més geomètric, és derivat del que ofereix l'eina que utilitzo, l'Illustrator. El meu procés, sobretot en les caricatures, s'assembla més en el disseny d'un logo o la planta d'un edifici que a un dibuix i això es reflecteix en la senzillesa i les formes geomètriques i gràfiques. En general, m'agrada molt el disseny gràfic d'anys enrere, de la Bauhaus o Art-Déco, però també admiro il·lustradors i il·lustradores que no s'assemblen al que faig però que em motiven a explorar sensacions i idees diferents. Colors... tots m'agraden molt i crec que cada un expressa una cosa que pot ser adequada per un projecte en concret.

14. Què influeix o ha influït en la seva obra? Quins són els seus referents conceptuals?

Des del disseny gràfic de la Bauhaus, a les obres de les Belles Arts, diferents arts aplicades... Considero que la meva feina no és massa conceptual, es basa més en representar una estètica concreta en aquell moment. M'agrada molt el minimalisme i expressar el màxim amb poc.

15. Quina fita té en un futur? Quins projectes? Quin treball li agradaria fer?...

Seguir vivint del que m'agrada, això segur. M'agradaria construir alguna peça narrativa (còmic, curtmetratge...) on poder crear un univers propi.

16. Li agraden més els àlbums il·lustrats o els llibres il·lustrats? Novel·la gràfica?...En què es diferencia un àlbum il·lustrat d'un llibre il·lustrat?

No en puc triar un, sempre i quan el tema i estil em siguin atractius. Si l'hagués de fer jo, m'agradaria més un àlbum il·lustrat, on la imatge s'integra més amb la narrativa i es complementen, més que simplement acompanyar-la com al llibre. La novel·la gràfica m'agrada com a espectador, però fer-ne em fa una mica de vertigen.

17. Per què creu que hi ha més estudis acadèmics, crítics... sobre els àlbums il·lustrats? Hi ha més mercat?...

Potser és que els llibres il·lustrats ja són analitzats més des del punt de vista del text i la il·lustració és més secundària. No hi entenc massa d'etiquetes i de teoria, sento no donar una resposta més concreta.

17. Què creu que fa que una il·lustració per a un llibre il·lustrat sigui maca?

Crec que no és tant que sigui o maca o lletja com el poder connectar amb algú (quants més millor, a nivell comercial!). Hi ha il·lustracions que emocionen sense tenir una tècnica gaire depurada. Sí que és veritat que en depèn de quins estils més realistes, si la tècnica no és bona, sí que grinyola una mica. En el meu cas, hi ha un punt que m'impedeix gaudir de la història, però és sobretot en estils pretenciosos on es nota que no han dedicat les hores que calia en conèixer les bases d'anatomia, color, perspectiva... Si està ben fet, m'agrada tant l'estil més barroc i detallat com el més simple i "descuidat".

18. Com definiria un bon llibre il·lustrat?

Un llibre on l'il·lustrador ha aconseguit connectar estèticament amb la història i/o el seu autor i, encara millor, ho ha pogut transmetre al lector.

19. Pot ser un llibre il·lustrat un bon recurs educatiu i didàctic?

Sí! Hi pot haver conceptes, emocions, ambients... que es descriuen més ràpidament amb una bona il·lustració que amb una parrafada. A la vegada són més accessibles.

20. Coneix alguna il·lustració, àlbum, llibre... sobre el nazisme, holocaust, ... 2a Guerra Mundial?

Maus, d'Art Spiegelman. També m'agraden molt els pòsters propagandístics de les guerres i revolucions del s.XX. El meu autor preferit és Josep Renau.

21. Creu que el llibre il·lustrat, en paper i/o digital, no es morirà?

No, sobretot pels infants. De totes maneres, m'agradaria que n'hi hagués més per adults. Però bé, potser per això ja hi ha la novel·la gràfica :p

22. Quin il·lustrador o llibre il·lustrat ens recomanaria?

Quant a àlbums il·lustrats, l'últim que m'ha agradat molt és "We found a hat" de Jon Klassen, un canadenc. Amb una estètica quasi minimalista aconsegueix explicar una història profunda, que transmet molt. Quant a caricatura, un clàssic, Al Hirschfeldt i un d'actual, Pablo Lobato. Els dos són especialistes en captar l'essència de la persona amb poques línies o formes.

22. I per acabar, quina pregunta li hagués agradat que li hagués fet?

No n'he trobat a faltar cap :)

Moltes gràcies!

6.1.6 Pau GASOL

Entrevista a Pau Gasoll Vallis, el meu professor de Visual i Plàstica de l'ESO a l'escola Bergantí de El Masnou

“El dibuix és un llenguatge bàsic en qualsevol producció visual i entenc que perviurà siguin quines siguin les eines utilitzades o els canals per difondre'l.” Pau Gasol

(1978, La Garriga)

Il·lustrador i professor de plàstica en un centre de secundària. Llicenciat en Belles Arts, ha realitzat dos cursos de postgrau especialitzats en il·lustració a l'escola Eina de Barcelona. Ha publicat en diferents mitjans, revistes i diaris, també ha treballat en la realització de portades de llibres. Li agrada especialment el dibuix al natural i porta sempre un bloc a sobre. Podeu veure el Seu treball a:

<https://www.behance.net/paugasollvalls>

1. **Què es considera: escriptor, artista, pintor, dibuixant, dissenyador, il·lustrador, ...? Va fer estudis artístics? Quan i com va decantar-se per ser il·lustrador/a? Pot viure de la il·lustració? A Catalunya estan ben valorats els il·lustradors? i ben pagats? Picasso va dir que tots els nens neixen artistes. Què creu que mata la creativitat artística?**

Gràcies per tractar-me de vostè. En principi hauria d'encaixar en la categoria d'il·lustrador, aquest ofici de produir imatges a partir d'un encàrrec comercial, però no sempre m'hi trobo a

gust ni tinc un volum de feina suficient per considerar-me un professional en aquest sector. Així que em quedarla amb dibuixant. Tot i que a nivell professional em dedico a la docència. Sí, vaig estudiar Belles Arts a Barcelona de jove i després d'uns quants anys en àmbits més teòrics vaig estudiar dos cursos d'il·lustració més especialitzats a l'escola Eina de Barcelona. Em sembla que el valor de l'ofici s'ha de veure reflectit en la seva remuneració econòmica. I ara mateix, malgrat la presència que pugui tenir en molts canals, no es dona el segon. No és quelcom exclusiu de Catalunya, la il·lustració és equitativament maltractada en tot l'estat espanyol, i fins i tot europeu (generalitzant molt, amb importants excepcions). No sempre és per mala fe, moltes publicacions, editorials, etc..., han hagut de reduir dràsticament pressupostos en un context econòmic tan complicat com l'actual, i en el sector editorial la il·lustració ha estat dels primers de la llista en pringar. Només cal parlar amb il·lustradors precrisi dels anys 80 i 90 per veure la diferència de "valor" entre una època i una altra. No tinc tan clar que la creativitat artística es mati en algun moment i després s'hagi de recuperar. Un altre tema seria analitzar com es tracta aquesta creativitat en cert trams de l'itinerari educatiu, posant-ho per exemple al costat d'altres disciplines com la música, que rep un tracte ben diferent. Però en tot cas, la creativitat s'expressa i desborda a banda de, no sé si malgrat a, l'educació, amb l'afegit que s'han socialitzat enormement els mitjans de produir-la i difondre-la. Es podria discutir de tot un conjunt d'idees preconcebudes sobre el què és ser creatiu en l'àmbit de la plàstica, prejudicis al voltant de l'innatisme, el geni o l'aprenentatge, una qüestió interessant però potser ens extendríem una mica massa.

- 2. Per què tal com diu l'il·lustrador madrileny Puño: "la pregunta no és quan vas començar a dibuixar, sinó quan van deixar els altres de fer-ho" ?. De petit, ja dibuixava molt segurament. Quins records té? Li agradaven els quaderns "pinta y colorea"?**

No vaig tenir especial interès en el dibuix fins a l'adolescència, a partir dels 15 o 16 anys. Els meus records d'infantesa es redueixen als treballs escolars i recordo que m'havien cridat l'atenció per representar massa sovint temes de violència. M'agradaven les guerres i la destrucció. Em sembla que aquesta associació entre la infantesa i la inquietud pel dibuix, o qualsevol art, esport, etc..., d'una manera passional, prematura i instintiva és un altre dels tòpics sobre la creativitat molt present en l'imaginari col·lectiu. Justifiquen aquest suposat origen misteriós d'aquells que es dediquen a la cosa creativa, divideixen en classes entre els "creadors" i la resta, i fan de l'ensenyament de la plàstica una tasca inútil i innecessària.

- 3. Edward Ardizzone va observar que el dibuix al natural no agrada als il·lustradors ja que els agrada més "dibuixar vivint" que "dibuixar la vida". Què n'opina? Quin significat té per a vostè dibuixar? il·lustrar contes?...**

És cert que hi ha molts il·lustradors que no utilitzen el dibuix al natural en el seu treball i parteixen de continguts interns per a donar forma a les seves imatges. Em sembla una postura vàlida amb els seus inconvenients i els seus avantatges. El perill és el d'acabar representant una forma mental cada cop més esquemàtica, cada cop més única, repetint sempre el mateix dibuix. Una mena d'abstracció, per molt narratiu i figuratiu que en sigui el resultat. La virtut és que aquesta repetició pot esdevenir una mena de món intern interessant i atractiu. i que la repetició d'aquesta fórmula, amb variacions i aplicacions diverses clar, sigui el que busca l'autor o el que el públic n'espera.

Per mi l'observació de la realitat és una eina molt útil. Partir d'allò concret com a material per donar forma a sigui el que sigui que vulguis expressar. Aquí el perill és caure també en un aïllament, en un buit de la imatge. Allà on tu veus una representació carregada de significat per l'altre és una imatge muda, silenciosa, sense emoció o contingut més enllà de la representació del visible. Que una signifiqui més la vida i l'altra en sigui una experiència, que una sigui més vida que l'altra, no ho sabria dir però no trobo massa sentit a la distinció.

S'expressa igual amb el dibuix que amb l'escriptura? Què prefereix il·lustrar? Contes seus o contes d'altri?.

Prou feina i maldecaps em porta això del dibuix com per dedicar-me a escriure. No m'expresso gens bé en narrativa, em costa horrors. Tot el que deia anteriorment sobre el dibuix em passa amb l'escriptura però a l'inversa. M'és molt difícil anar al concret i tendeixo més aviat a la disquisició farregosa, contradictòria i innecessària. Així que prefereixo els textos de gent amb coses a dir.

Amb quin treball fet fins ara se sent més identificat? N'està més orgullós?

M'agrada el treball del bloc que per definició és el que s'acosta més a qui sóc i a què visc.

4. Té agent? Està sindicat? Té pàgina web? És actiu a les xarxes socials...? Creu que cal?...

No tinc agent i diria que no hi ha un sindicat propi del sector. Existeix un col·legi d'il·lustradors però no en sóc membre. Tan sols els que tenen una posició molt consolidada es poden permetre prescindir de la feina de promoció a les xarxes socials. La resta ens veiem obligats a la feina d'autopromoció i autodifusió mitjançant les xarxes socials. Per un costat pots veure de forma molt directe quina és la recepció de la teva feina però per l'altre absorbeix en excés. No tinc una pàgina web pròpia sinó que utilitzo una web de porfolis online (Behance).

Amb quines editorials, revistes, diaris... treballa o ha treballat? Quins tipus de treballs li demanen? Ha publicat a l'estranger?...

He treballat amb Edicions de 1984, El País i Libros de K.O. i amb diferents estudis de disseny i comunicació, però majoritàriament en fanzines i autopublicacions. He tingut encàrrecs molt diversos: portades de llibres, il·lustració editorial, publicitat i etiquetatge per a un vi. He realitzat feines d'il·lustrador per a una web francesa.

5. Quins aspectes té en compte a l'hora d'il·lustrar un llibre? Com és el procediment de creació? Com troba la inspiració?...

No tinc tanta experiència en la il·lustració de llibres. Un parell d'intents de realitzar un llibre/àlbum il·lustrat personal que s'han quedat a mitges, i tres encàrrecs de llibres autoeditats. Ara mateix amb un projecte de llibre il·lustrat molt engrescador. Que hi hagi un director artístic que et pauti és un aspecte fonamental en el procés de creació (i en general de tot treball d'il·lustració). Es pot veure aquesta funció com una limitació però també com una guia que orienta i dóna coherència al conjunt del projecte. Em sembla molt necessària i valuosa una mirada externa que jutgi, en el sentit més positiu de la paraula, el que estàs fent. Si no és el client o a un director d'art, cal mostrar-ho a amics, companys o parelles per veure què en pensen. Sovint estem massa capficats en el que fem, i hi ha el risc de caure en l'autocomplaença o en l'excés crític. No me'n refio massa de la inspiració, amb el temps s'ha d'assolir una disciplina de treball i pensar el dibuix com una feina qualsevol, amb els seus horaris, els seus moments productius i les seves frustracions.

6. Quina tècnica li agrada més emprar? A mà o digital? En què es basa la seva estètica? Quins colors li agraden més? Són els que més empra?...

Actualment utilitzo els llapis de color, els retoladors i les aquarel·les, de vegades per separat i de vegades barrejant-los. També m'agrada el digital i intento treballar-lo de forma similar a com ho faig manualment, amb sobreposicions i reserves, buscant un aire analògic, per dir-ho així. Recorro al digital quan necessito més control sobre el resultat final, em proporciona una gran varietat de variacions, correccions i possibilitats (cosa que em pot posar força nerviós també, hahaha). No hi ha una estètica en sentit estricte, hi ha alguna cosa intuïtiva sense intencions massa fermes ni amb voluntat de coherència o d'un posicionament definit. Potser la constant en el meu treball durant en aquests anys sigui unes ganes de joc, d'exploració i de canvi. Massa temps fent el mateix, em cansa i m'avorreix i vaig d'un lloc a un altre alegrement. Una actitud. D'altra banda, que qualsevol manual o escola d'il·lustració et recomanarien evitar.

7. Què influeix o ha influït en la seva obra? Quins són els seus referents conceptuals?

Em sembla una pregunta molt oberta. La resposta oberta del tipus tot m'influeix, el que he viscut, a qui he conegut, com ha estat la meva formació, la manera de ser, no diu massa

res; i una resposta tancada, aquest autor o aquest altre, em sembla reductiva. Altra vegada no sé què dir. Quan parles de referents conceptuals vols dir autors fora de l'àmbit de la il·lustració? a autors o llibres que han influït en el meu pensament? o directament idees d'altres que considero vàlides i que m'he fet meves? No m'atreuria a contestar. De fa anys que m'agrada la filosofia o la història, però hauria de pensar com es relaciona amb la pràctica del dibuix i la veritat és que l'entrevista és llarga, em falta temps i donaria una resposta probablement força avorrida. A nivell més estètic, hi ha molts il·lustradors actuals que segueixo i em fixo molt en el què fan i com ho fan, però és cert que la pintura, no tant la d'ara, que pràcticament desconec, com la del passat, segueix sent quelcom que m'agrada i em marca. Amb el cinema em passa una cosa força semblant.

8. Quina fita té en un futur? Quins projectes? Quin treball li agradaria fer?...

M'agradaria fer un llibre (un àlbum, un còmic, el que sigui) sense presses ni pressions, en col·laboració d'algú o d'alguns, molt divertit de fer, alegre i amb coses a dir, i que per al lector fos entretingut i edificant.

9. Li agraden més els àlbums il·lustrats o els llibres il·lustrats? Novel·la gràfica?...En què es diferencia un àlbum il·lustrat d'un llibre il·lustrat?

No tinc preferències, m'agraden les coses amb independència del format. Em passa el mateix amb els gèneres literaris, cinematogràfics, ... Consumeixo de tot. Ni idea: que hi ha més pàgines de text en un que en l'altre?

10. Per què creu que hi ha més estudis acadèmics, crítics... sobre els àlbums il·lustrats? Hi ha més mercat?...

Cal considerar diversos factors. Em sembla que el circuit artístic ha estat, i és, massa tancat i elitista i que des de fa anys hi ha hagut un transvasament de gent amb formació artística cap a les moltes branques de la il·lustració. Gent que s'ha vist expulsada d'aquell món, que ha volgut mantenir l'objectiu de dedicar-se a la producció d'imatges i que s'ha hagut d'adaptar, amb més o menys fortuna, a la professionalització de la imatge més comercialitzada. De forma semblant ha passat amb gent provinent del disseny gràfic, en aquest cas, però, en un sentit invers, d'un àmbit professionalitzat sovint massa rígid o mecànic cap a un altre sector laboral amb majors expectatives de llibertat creativa. Molta d'aquesta gent ha acabat realitzant àlbum il·lustrat i em sembla que aquest conjunt de migracions podrien respondre no només a l'augment de producció sinó també al gir "artístic" i "innovador" que es pot notar en el camp de l'àlbum il·lustrat des de fa anys.

En l'augment de l'interès i la producció també hi ha tingut a veure l'augment espectacular de la formació especialitzada en il·lustració que es viu actualment i que actua al mateix

temps de causa i de conseqüència. Només cal mirar 10 anys enrere, quan en prou feines hi havia formació especialitzada en il·lustració, mentre que en l'actualitat hi ha una eclosió espectacular d'escoles, màsters i postgraus. A més a més, la feina ja no es limita a un context estatal sinó que gràcies a internet, a un treball cada cop més deslocalitzat i a l'abast de xarxes socials, s'ha estès en un context plenament globalitzat. El llenguatge de la imatge permet més fàcilment el salt entre fronteres i cultures, i és habitual rebre ofertes de treball des de qualsevol punt del planeta. En el context local el mercat ha estat atent a aquest creixement, s'han multiplicat les editorials que veuen en la il·lustració un valor afegit per als seus llibres i han trobat en les hordes d'il·lustradors, afamades per publicar, aquest extra a molt low cost. En definitiva, hi ha més interès, més oferta, més treballadors qualificats en el sector, fins i tot estudis i produccions acadèmiques que volen una part del pastís, però el què cal preguntar-se és si hi ha un mercat prou gran per absorbir-ho o tot plegat comença a tenir la forma d'una bombolla comercial.

11. Què creu que fa que una il·lustració per a un llibre il·lustrat sigui maca?

No tinc un criteri massa establert per decidir si una il·lustració és maca o interessant. De vegades pot ser per una raó purament estètica, de vegades perquè explica molt bé allò que ha de dir.

Com definiria un bon llibre il·lustrat?

No hi ha una resposta fàcil perquè no hi ha cap fórmula d'èxit. De forma molt sintètica, crec que s'ha de trobar un equilibri entre l'eficiència narrativa i una proposta formal honesta.

**12. Pot ser un llibre il·lustrat un bon recurs educatiu i didàctic?
Coneix alguna il·lustració, àlbum, llibre... sobre el nazisme, holocaust,
... 2a Guerra Mundial?**

El món educatiu difícilment pot prescindir de la imatge avui en dia. I el llibre il·lustrat és un recurs molt utilitzat.

Conec algun còmic que vaig llegir fa anys, com el Maus, però ara mateix no en recordo cap pròpiament d'il·lustració sobre el tema.

Creu que el llibre il·lustrat, en paper i/o digital, no es morirà?

Difícil de preveure. És visible la tensió entre els dos mitjans però és cert que hi ha una presència creixent de la il·lustració tant en l'edició digital com en paper. No és pronosticar massa pensar que la gent seguirà dibuixant els propers anys, però vaja, el dibuix és un llenguatge bàsic en qualsevol producció visual i entenc que perviurà siguin quines siguin les

eines utilitzades o els canals per difondre'!

13. **Quin il·lustrador o llibre il·lustrat ens recomanaria?**

Acabo de comprar un llibre de la Laura Carlin¹⁶, una il·lustradora molt bona que segueixo de fa temps. Però és sobretot a la xarxa on es pot descobrir constantment nous referents i il·lustradors fantàstics. Ara mateix m'estic passejant per la pàgina d'en Bill Bragg¹⁷ i té coses fascinants.

14. **I per acabar, quina pregunta li hagués agradat que li hagués fet?**

Ha estat una entrevista molt extensa i completa, no m'ha quedat massa res per dir.

Moltes gràcies!

---

¹⁶ <http://www.lauracarlin.com/books/>

¹⁷ <http://www.billbragg.co.uk/>

6.2 Per què, Angie?

La vaig conèixer l'any 1938 amb l'inici de la Universitat i aquell curs vam pertànyer al mateix grup d'amics. Llavors tant era que fóssim de ciències o de lletres, d'arts o d'humanitats, jueus o nazis. Tots érem companys. Sincerament, mai no m'havia fixat en ella. Era la filla d'un acabalat cap d'una empresa de transports i vivia còmodament en una de les cases més cares del barri més noble d'Amsterdam. Era la promesa d'en Franz Börgmann, dos anys més gran, i tothom els augurava un futur esplèndid. Eren la parella ideal. Els ancestres de tots dos eren alemanys. Tot això era el que sabia de l'Angie Wilhelm, jo, en Viktor Fischel. No sé per què els meus ulls foscos, que necessitaven el suport d'unes ulleres que quasi mai no me les podia treure, van ser més preferits que el conjunt de tons blaus que formaven els d'en Franz. El meu cabell quasi bé negre era incomparable amb el centenar de reflexos daurats que tenia la cabellera d'ell. Tampoc vaig entendre què hi va veure en els meus trets facials clarament jueus.

Durant el curs de 1938-1939 tot semblava meravellós, vist des d'ara. Jo vivia en una planta llogada d'una casa tradicional del canal, juntament amb uns quants amics també estudiants, holandesos, jueus, alemanys... M'esforçava molt en els estudis Aspirava a ser metge cirurgià i no volia decebre els meus pares que

vivien a Clécy, a Normandia, i em pagaven bona part de la carrera. Estudiava de valent i treballava de nit com a cambrer en un bar de la ciutat. Quan s'acabaven els exàmens o teníem temps lliure, els meus companys i molts estudiants ens passàvem per aquell mateix bar, el qual es va posar de moda, i en les gresques que s'hi muntaven, sovint jo era animat a tocar la viola. Aquell mateix curs, vaig conèixer la Johanne Lattner, una noia jueva, la meva ànima bessona: érem jueus però no practicants, havíem nascut a França, ens havíem traslladat a Amsterdam només per estudiar, teníem com a objectiu anar a treballar a un altre país, compartíem tots els gustos, aficions... Érem feliços tenint-nos l'un a l'altre. Així doncs, el primer any a la Universitat d'Amsterdam va ser rodó. El segon curs, però, començà poc després de l'esclat de la Segona Guerra Mundial. Els Països Baixos es mantingueren, en un primer moment, neutrals. Començaren a arribar notícies sobre la ideologia del partit nazi i sobre la superioritat de la raça ària. L'odi irracional ja existent que tenien els alemanys nazis als jueus semblava que s'anava materialitzant i a Amsterdam hi arribaren força jueus. A la Universitat n'hi havia molts, tot i que encara s'hi respirava l'ambient de comunitat multicultural. Tot romania estable fins que el 10 de maig de 1940, Holanda va ser envaïda per Alemanya. Sis dies després van començar a arribar els nazis a la capital, els quals van ser rebuts per la població d'origen alemany que residia a Amsterdam, com l'Angie i en Franz. Durant aquells dies, uns dos-cents jueus es van suïcidar en preveure el seu fatal destí. Entre aquestes primeres víctimes, hi va haver un company de la Universitat, a qui encara vam poder fer una cerimònia digna. A partir de llavors, tot es va descontrolar i la

vida ja no va ser el que era. Bona part de companys i coneguts defensaven el partit nazi amb la seva ideologia irracional. Amics que en el curs anterior havien estat força agradables van començar a mirar malament als qui pertanyíem a la comunitat jueva; però l'Angie, no. Ella sempre estava allà, callada al costat d'en Franz, el qual més tard va formar part de la NSB, el Moviment Nacional Socialista dels Països Baixos. Tots vam seguir amb els estudis, però ja res no era el mateix. Al mes de febrer de l'any següent, va haver-hi el primer gran arrest de jueus per part dels soldats alemanys i els van portar a camps de concentració. A partir de llavors, es van començar a produir assassinats diaris i detencions de jueus i ens van veure obligats a traslladar-nos a un barri exclusiu per a jueus. El vincle amb la Johanne i la resta de companys jueus es va enfortir. Van arribar les primeres prohibicions, que ens restringien l'entrada a parcs, hotels, museus, biblioteques, cinemes i teatres, entre altres llocs; vam tenir prohibit l'ús dels refugis antiaeris; els jueus no vam poder ocupar càrrecs públics ni ascendir a llocs de treball; i, finalment, ens van requisar totes les bicicletes. Cada dia vaig haver de fer a peu una hora d'anada i una altra de tornada per presentar-me a la Universitat. A partir del maig de 1942, la Johanne em va haver de cosir l'estrella de David a la meva roba. I van anar arribant altres restriccions, com la prohibició del matrimoni d'holandesos amb jueus, no poder caminar per la vorera o no poder sortir al carrer passades les vuit de la nit. Aleshores vaig haver de deixar la feina de cambrer. Després de rebre diverses cartes del pare, el 18 d'abril d'aquell mateix any en va arribar l'última en què em comunicava que havien de deixar Clécy i intentar creuar els Pirineus. Jo ho

vaig trobar una bogeria. Estava convençut que els acabarien detenint. No va ser fins dos mesos després, quan vaig rebre l'última carta de la meva família, escrita per la mare, la qual em deia que el pare havia estat detingut i enviat a Polònia, però que ella i la meva germana havien aconseguit escapar sense arribar a creuar la frontera. El dia a dia el vivia amb por, però sabia que aquella no era la solució. Els trets esdevenien la normalitat i no es podien ni fer cerimònies per a cada difunt. Al final, vaig haver de deixar la Universitat. Vaig deixar de veure l'Angie.

Un vespre anava caminant pel costat de la vorera i vaig passar per davant d'un bar que es notava que estava animat per alemanys i soldats nazis. Just quan vaig passar per davant, em van reconèixer tres nois que havien estat amb mi a la Universitat, però que realment mai no ens havíem dut bé. Aprofitant la seva autoritat i superioritat, em van agafar i em van portar a un carreró on no hi havia ningú i em van acorralar. Em van començar a insultar i a preguntar-me a on anava a aquelles hores; encara faltaven vint minuts per les vuit i jo feia via cap a casa. "Segur que no has pogut acabar la carrera, veritat, Viktor?" em deia un, "Quina llàstima que no puguis arribar a ser un cirurgià i operar-te aquest nas jueu que tens!" deia l'altre mentre el tercer em tenia agafat fortament pel coll de la camisa. Jo callava perquè em vaig adonar que un d'ells anava armat amb una pistola. "I la Johanne segueix viva o encara l'has d'anar a acomiadar al tren amb destinació a Auschwitz?". Amb allò sí que no vaig poder. "Amb la Johanne no us fiquen, nazis" els vaig dir sense poder contenir més la ràbia. Em van

començar a parlar encara més alt. Jo vaig tancar els ulls perquè els tenia tots tres a pocs centímetres de mi bordant com gossos ferotges i escanyant-me. Vaig rebre un primer cop de puny a l'estómac i després un a la cara que em va fer caure les ulleres al terra. Gairebé no m'hi veia. Només podia distingir unes figures que es movien violentament d'entre la foscor i que em colpejaven fins que em van abatre. Vaig poder destriar, d'entre les respiracions, rialles i insults, el so de la pistola, tret de la funda i carregat. Vaig pensar que d'aquella no me'n sortiria i que moriria en un carreró com un miserable, assassinat per tres excompanys de la Universitat. Per sort, vaig sentir una veu molt més autoritària i alhora familiar. Els tres nois van parar de riure i vaig sobreentendre que l'amo del revòlver l'havia enfundat. L'home els va demanar explicacions del que estava passant. Ells van dir que a aquelles hores no havia d'estar al carrer i que m'anaven a matar perquè era jueu. Els va fer fora del lloc i els va dir que ja s'ocupava de mi. Vaig saber qui era sense haver de mirar-li la cara. Era en Franz. Feia molt de temps que no el veia; però no sabia si alegrar-me d'aquella trobada. Em va reconèixer i em va ajudar a aixecar-me del terra i em va recollir les ulleres, un xic deformades. Me les vaig posar i llavors sí que el vaig poder examinar bé. Li va complaure retrobar-me. Em va donar un mocador per eixugar-me la sang que em regalimava del nas i em va preguntar per la Johanne i com m'anava tot en general. Jo li vaig explicar que sobrevíem el dia a dia com podíem, que el meu pare havia estat enviat a un camp de treball i que de la mare i la germana no en tenia notícia. "L'Angie m'ha dit que has deixat els estudis, és veritat?" em va preguntar. Jo li vaig contestar que en aquell moment

era infactible per a un jueu fer vida normal. Ell ho va entendre i em va confessar que li era impossible enfrontar-se a un jueu com jo a qui havia conegut abans de la guerra, ja que el veia realment com una persona. Aquest comentari no el vaig trobar gens encertat, però m'havia perdonat la vida i no el podia contradir. Li vaig preguntar per l'Angie i va ser quan em vaig assabentar que per les circumstàncies havien hagut de posposar el casament. Em va comunicar que l'havien ascendit a un càrrec de la SS i que uns dies més tard se n'havia d'anar a Polònia. Amb una mica de sarcasme, li vaig confessar que no em podia congratular del seu ascens, i ell ho va entendre i s'ho va prendre amb humor. Els dos ens vam acomiadar i desitjar mútuament sort, encara que jo fos qui més la necessitava. Tres mesos més tard, em vaig assabentar que en Franz havia mort en una operació militar a Polònia. Qualsevol ho hagués celebrat, excepte jo. Vaig decidir anar un dia a la sortida de la Universitat per retrobar-me amb l'Angie per tal de donar-li el condol. Em vaig mig amagar de la vista dels estudiants que sortien i vaig poder cridar mínimament l'atenció de l'Angie perquè s'apropés a mi. Es va alegrar de veure'm, però jo en aquell instant no sabia exactament per què. Ningú no hagués dit que se li havia mort el seu promès per l'alegria que mostrava. Li vaig dir que ho sentia molt per ella i li vaig explicar que ell em va salvar la vida i que li estava molt agraït. Jo li vaig dir que pel seu bé era millor que no tornéssim a parlar en públic. Ella ho va acceptar i llavors va ser quan em va preguntar com m'anava tot. Jo li vaig contestar el mateix que li havia dit a en Franz mesos abans, ja que tot continuava en la mateixa situació i, fins i tot, pitjor. En dir-nos adéu, ella em va

estrènyer fortament entre els seus braços com si no es volgués separar de mi. Era una situació molt estranya. A mi també em va agradar abraçar-la perquè, al cap i a la fi, hagués estat el que haguéssim fet amb normalitat si no estiguéssim en guerra. I és que la guerra havia alterat tot allò normal i creat tot allò inimaginable.

2n Capítol

Ja va ser un fet quotidià que cada setmana hi haguessin nous habitants a la casa on vivíem, ja que si algú ja no tornava significava que l'havien matat o deportat. Molts amics meus jueus ja havien estat enviats a Polònia o a Alemanya i jo ja em vaig mentalitzar que un dia o altre també em tocaria. En el barri jueu, van començar a haver-hi rumors sobre com eren els camps d'extermini i com els nazis liquidaven la població jueva. La majoria, tanmateix, no s'ho creia. La Johanne insistia que busquéssim un lloc per amagar-nos. Jo li deia que ja ens espavilaríem, que mentre no molestéssim als nacionalsocialistes viuríem, però que seria inevitable que algun dia arrasessin amb tots nosaltres. Amb tot allò que estava vivint, sabent que el pare molt probablement havia estat exterminat i sense tenir notícia de la mare i la germana, vaig caure en una depressió i m'era igual si els nazis em deportaven a un camp d'extermini o em matessin al bell mig d'Amsterdam. No cobejava morir, no era això; jo desitjava que la guerra mai no hagués començat i m'imaginava com seria la meua vida en temps de pau. La família Keller era amb la qui compartíem pis. El pare de l'únic nen que tenien va ser un dels primers jueus que va ser detingut en arribar els nazis, i la mare la van deportar a Àustria molt després. Llavors ens vam haver de fer càrrec d'en Parviz quan només tenia set anys. Era un bon nen, però com era normal no entenia tot allò que estava passant. El 25 de maig de l'any 1943 els

nazis van citar tots els jueus d'Amsterdam a què es presentessin per dur-los als camps. Com era d'esperar només es van lliurar voluntàriament 500 jueus. La Johanne, jo i la majoria de jueus del barri ens hi vam negar, intentat resistir-nos a les forces alemanyes, encara que sabia que si no ens presentàvem lliurement ens acabarien traient de les cases a batzegades. I així va ser. L'endemà, el 26 de maig del 43, vaig ser detingut pels nazis. Quan em vaig adonar que tant la policia holandesa com l'alemanya estava entrant a totes les cases del barri i fent fora a tots els jueus i matant tots aquells que es resistien, vaig amagar en Parviz a l'amagatall que feia mesos que havia pensat per a ell: en el fals calaix d'un moble de la cuina. Li vaig dir que no havia de fer cap soroll i que no havia de sortir per res del món. A la Johanne la vaig agafar i la vaig fer entrar a un fals terra de sota el llit. Quan estava a punt de tancar la trapa petita de fusta, li vaig dir que hauria de sortir i agafar en Parviz i escapar-se abans que els soldats tornessin a revisar si hi havia algú amagat, perquè ho metrallarien tot. Ella em va preguntar on m'ocultaria jo. Jo vaig preferir tancar-la i dir-li sense veure-la que jo no em odia entaforar enlloc, ja que no hi havia espai prou gran per a mi, i que si podia escapar-me dels alemanys ho intentaria, però que preferia que ella i el nen se salvessin. Gemegant no parava de suplicar-me, sense èxit, que em salvés o almenys ho intentés. Vaig agafar la viola i em vaig disposar a tocar-la per últim cop, per tancar el so dels plors de la Johanne, el soroll de les metralletes i el dels crits dels jueus. Sentia que els nazis estaven buidant els habitants de la planta de baix, i notava com ràpidament pujaven per les estretes escales. Cada cop tocava més fort. Els vaig sentir com demanaven a crits que obrissin la porta

i no es van esperar més de cinc segons per tirar-la a terra. En aquell mateix moment, vaig parar de tocar i em vaig adonar que la Johanne estava allà. Havia sortit de l'amagatall i va insistir que no es mouria si no fos amb mi. Van entrar cinc soldats armats amb metralletes. Ens van agafar a contracor i ens van fer fora de casa. Ens van empènyer escales avall fins que vam arribar a l'entrada de l'edifici on ens esperàvem uns altres que ens van treure al carrer i ens van ajuntar amb la multitud de jueus del barri. Molts anaven carregats amb maletes i pertinences, que els alemanys els requisaven. De què servia portar una maleta feta en aquelles circumstàncies? El pitjor record que tinc d'aquell dia va ser quan vaig veure la senyora Mayr, una dona gran que vivia a la planta baixa, i ja que quasi bé no podia aguantar-se dreta, la vaig anar a auxiliar, tot agafant-la i ajudant-la a caminar. Se'm va acostar un soldat i em va preguntar tot escridassant-me per què volia socórrer aquella desvalguda si els seria inútil al camp de treball. Què se n'havia fet del respecte? On era la llibertat? Oh, Humanitat! El soldat em va apartar de mal grat d'ella i em va donar un cop a la cara amb la metralladora, que em va fer tirar les ulleres al terra. El soldat va disparar el cos de la senyora Mayr, mentre jo agafava horroritzat les ulleres amb un vidre trencat. La Johanne i jo ens vam retrobar i li vaig explicar el que m'havia passat. Ella em va dir que tot sortiria bé. Quina mentida! Ens van fer entrar en vagons com animals. Tos estibats i gairebé ofegant-nos. Ens van portar a mi i a tots els jueus que havien aconseguit agafar aquell dia al camp de trànsit de Westerbork, a la mateixa Holanda. Allà ens van classificar i fitxar i ens van separar homes de dones, fent així que no tornés a veure la Johanne. No ens hi

vam estar massa temps. L'endemà, tornava a estar en un vagó, però només d'homes i nens. Un tren en destinació a la mort, n'estava convençut. Al cap d'uns dies d'intens fred vam arribar a Alemanya, encara que llavors no ho sabés. Ens van fer baixar del vagó i ens van classificar altra vegada. Aquesta, però, era per comprovar si estàvem en condicions de fer treballs forçats. Estava convençut que a mi no em voldrien, perquè estava massa prim, però em van seleccionar, ja que hi havia homes molt més vells i esquifits. Estava al camp de concentració de Neuengamme, però el que realment desitjava saber era on estava la Johanne. Els que vam ser seleccionats per sobreviure una mica més que la resta ens van començar a donar un centenar d'ordres que complíem davant les seves armes i la superioritat dels alemanys. Ens van obligar a desprendre's de totes les nostres pertinences, fins i tot, em van requisar les meves ulleres mig trencades. A partir d'aquell moment, només recordo imatges borroses i el dolor que vaig viure en el camp. També ens van rasurar el cabell maldestrament arran del crani, aprofitant-ho tot, i, després del que ells en deien desinfecció, se'ns va atorgar a cada u un uniforme de ratlles usat. A més a més, ens van afegir a la part superior esquerra del pit de l'uniforme el sistema de marcatge personal de cadascú; a mi se'm va classificar com a jueu, amb els dos triangles superposats grocs, el que els jueus enteníem com a l'estrella de David, que també havíem estat obligats a portar mentre encara es podia considerar que vivíem, és a dir, mentre no estàvem als camps de concentració. A més a més, se'ns va tatuar a l'avantbraç esquerre un llarg seguit de números i lletres, amb els quals érem identificats. Jo vaig ser incapaç de poder-ho llegir; només

percebia unes figures negres i borroses que em produïen molt de mal a la meua pell. A partir d'aquell moment ja no era en Viktor Fischel, era un codi únic que ni podia saber jo mateix. No es pot dir que cada dia en el camp era igual, seria un error. Cada dia era diferent, encara que el patiment fos el mateix, mai no sabies si arribaries al vespre. La rutina era sempre semblant. Anaven desapareixent més presoners i n'arribaven de nous. El treball se'm feia més dur i m'anava emmagrint. Sense ulleres, em vaig estalviar que la dura crueltat m'entrés pels ulls. El record dels crits i del dolor se'm van quedar molt més ben gravat. De dia érem obligats a realitzar treballs extenuants al camp de Neuengamme. Gairebé no ens deixaven agafar aire ni recuperar forces amb la insuficiència de menjar que ens donaven. De nit dormíem en sales grans i fredes tots apilonats en lliteres de més de dos pisos. Hi havia dies en què parlàvem entre els presos, i d'altres en què cadascú anhelava aïllar-se. No vaig voler iniciar un vincle amistós fort amb ningú, ja que sabia que no duraria gaire. Però si vaig considerar algun pres com a company, ja que a les cambres ens ajudàvem uns als altres. Com per exemple en Thad, un jueu provinent d'Àustria que va llegir-me el meu número identificador i em va advertir que mai no donés senyals als nazis que tenia discapacitat visual. Jo me'n sortia com podia amb els treballs forçosos. Per sort, a mi em va tocar cavar i transportar materials pesants, per la qual cosa no cal tenir gaire bona vista. Em guiava pel tacte, l'oïda i la llum de les imatges que cada dia eren més borroses. Més d'un cop vaig caure, em vaig fer sang o em van pegar, però jo sempre em vaig aixecar i vaig continuar. No pretenia demostrar cap mostra de debilitat. Pensava contínuament

en la Johanne, el destí del nen que havia amagat, el que s'havia fet de la mare i la germana i de tots els meus coneguts i de com hagués pogut ser la meva vida si no hi hagués la guerra. El 19 de juliol de 1943 vaig ser alliberat. Era gairebé mitjanit, i havia estat una jornada plujosa terrible. Sols havien passat dos mesos i em semblava una eternitat. Ja ni recordava el meu rostre demacrat quan el vaig intuir veure en el reflex d'un bassal d'aigua. Gairebé tothom ja dormia, però unes veus autoritàries dels soldats de guàrdia van trencar amb el silenci nocturn. Primer se sentien de lluny, des dels barracons més propers, però al cap de poc més soldats van entrar a l'habitació on estava jo i van començar a despertar els presoners cridant un dels nostres codis identificadors. Ningú no sabia per a què buscaven l'home, encara que els nazis ja no el consideressin, que s'amagava darrere d'aquell seguit de números i lletres que anaven recitant entre les lliteres. Ja ho havien fet més d'un cop això, i gairebé sempre acabava amb el soroll d'un o més trets a l'exterior del barracó. Sense èxit els soldats que havien entrat a la meva sala se'n van anar. Al cap d'una estona, es van tornar a sentir les veus des de fora, però aquest cop cridaven el nom real de qui buscaven. Fins que les veus no es van sentir clarament des de l'interior del barracó, no em vaig adonar que el nom que cridaven, era el meu. Quan els mateixos soldats van tornar a entrar-hi, els presos que em coneixien em van mirar i van ser testimonis del meu neguit i desconcert. Les veus s'anaven apropant pel passadís a la meva llitera, i sabia que si no em declarava serien capaços d'anar home per home per tal de trobar a qui buscaven. No sabia per què em buscaven d'aquella manera i, mentre em feia pas entre els cossos dels presoners de la mateixa llitera, anava pensant

què havia fet jo de dolent. Tots em miraven, potser intentant una última imatge meva, ja que estaven completament segurs que no me'n sortiria d'aquella. Vaig arribar al terra fred i em vaig quedar dret, a mida que els dos homes que cridaven el meu nom complet i el meu codi avançaven en la meva direcció. Quan els vaig tenir al davant els vaig dir: "Sóc jo, en Viktor Fischel", i em vaig arremangar la màniga esquerra del braç deixant al descobert el codi que buscaven. En confirmar-ho, un li va ordenar a l'altre que em portés a fora mentre ell anava a avisar els seus companys que ja m'havien trobat. A l'exterior encara plovia. Era una nit de juliol freda. Em van embenar els ulls, em van agafar de banda i banda i em van guiar durant una bona estona entre la pluja i el relliscós terra. No sabia per què m'havien inutilitzat la vista, si igualment ja gairebé no hi veia per si i els qui mataven a trets els deixaven contemplar el seu assassí. En la més profunda foscor vaig veure-hi imatges de la meva vida anterior a tot allò, quan era feliç i no ho valorava. Vaig creure que aquell era el moment oportú per fer una conclusió final de la meva existència ja que feia camí envers la mort. Vaig sentir el motor d'un cotxe aturat al mig de la pluja, com un dels soldats acompanyants obria una de les seves portes, i la pressió de les seves mans per obligar-me a entrar-hi.

3r Capítol

Van tancar la porta per on havia entrat. A més del xofer, hi havia algú altre. Unes mans delicades i molt familiars em van treure la bena dels ulls molt lentament. Jo els vaig obrir, però gairebé no vaig poder veure res, només la tènue llum de l'exterior del cotxe i les formes molt borroses que feien les gotes d'aigua en relliscar per la finestreta. Sentia la respiració de la silueta que vaig identificar quan la seva tènue veu va trencar aquell eixordador silenci. “Hola, Viktor”, va dir ella, i jo vaig respondre amb el primer nom que em va inspirar aquella veu: “Angie?”. Sí, era ella. Estava del tot desconcertat. Ella es va quedar sense paraules, i jo vaig suposar que se li havien inundat els ulls de llàgrimes. Finalment em va acabar acostant-se a mi, encara que estigués del tot xop, i em va abraçar, encara més fort que aquell últim cop a Amsterdam. Em va estrènyer entre els seus braços, notant cada os que em sobresortia i cada cicatriu. Vaig poder notar les seves llàgrimes en la meua pell. Va ordenar al conductor que arrenqués el cotxe. Em va continuar abraçant, i jo em vaig deixar, tot i que desitjava saber una cosa:

_“Per què, Angie?”

El trajecte en cotxe a un destí que desconeixia va ser bastant llarg però jo només recordo moments en què em despertava en el mateix lloc, al seient del darrere del cotxe, al costat de l'Angie, que de seguida que obria els ulls i intentava dir

alguna cosa ella insistia en què continués descansant. Vaig perdre la noció del temps durant aquell viatge, però sabia que m'estava allunyant de Neuengamme.

Un dia per l'altre, en plena nit, em vaig despertar i no estava en el cotxe. Em trobava estirat en un llit però no sabia on era. Vaig arribar a pensar que tot allò de l'Angie havia estat un somni, i que em trobava de nou a la llitera del camp de concentració. Vaig deixar-me endur pel que creia la meva ment i em vaig tornar a dormir. Em vaig despertar de nou al mateix llit. Una llum que es filtrava per la cortina d'una finestra d'una paret inclinada em va ajudar a veure on em trobava. Em vaig aixecar com vaig poder, amb molt mal d'esquena i encara amb la vista molt ennuvolada. Era una estança petita de fusta, en la part superior d'una casa. Em vaig atansar a una altra finestra més petita, vaig apartar les cortines i els meus ulls van percebre la imatge que mai no deixarien d'identificar: la ciutat d'Amsterdam. Era possible allò? Tornava a ser el Viktor de sempre? Per un moment la imaginació se'm va disparar i vaig arribar a pensar que tot allò no havia passat mai, que la guerra havia estat un simple malson. Vaig arromangar-me altra vegada la màniga esquerra, però era cert; tot havia estat real. Aquella xifra tatuada al meu braç i l'esquifidesa d'aquest mateix em van fer baixar dels núvols. Ara faltava saber a quina casa estava i per què. Vaig intentar baixar unes escales de fusta que connectaven amb una altra estança a sota d'on havia dormit. Per la meva debilitat física i incapacitat visual, vaig caure escales avall des del cinquè estret esglaó i vaig provocar molt de soroll. Al cap de poc, va entrar l'Angie a corre-cuita, després de pujar unes altres escales,

per tal d'auxiliar-me. Em va començar a fer moltes preguntes sobre com estava i si m'havia fet molt de mal, alhora que m'ajudava a asseure en una butaca. Quan vaig ser capaç de dominar la situació, li vaig preguntar per què estava jo allà i per què ella estava amb mi. Vam començar a parlar tranquil·lament, ens hi vam estar tot el dia. Ella em va explicar que durant els últims mesos havia intentat seguir el rastre dels seus amics i amigues de la Universitat amb qui havia perdut el contacte a causa de la guerra. Em va dir qui estava de part dels nazis, qui havia emigrat i quins jueus havien estat deportats a camps de concentració i d'extermini com jo. Llavors li vaig preguntar com m'havia aconseguit alliberar de Neuengamme. Ella mateixa no em va voler donar gaires detalls; tot el que em va dir va ser que el seu pare formava part de la NSB. Vaig suposar que l'Angie el devia d'haver convençut d'alguna manera possible i que el pare havia fet algun tracte brut amb el camp de concentració. No vaig saber fins temps després el preu que havia suposat la meva llibertat. Quan l'Angie va acabar de donar-me aquelles escasses explicacions, li vaig preguntar a quants jueus havia pogut salvar. Ella em va dir que jo era l'únic que havia aconseguit sortir d'un camp; però que en aquella mateixa casa també hi amagava un nen jueu. El petit Parviz. Quina alegria! Però què se n'havia fet de la Johanne? Vaig saber per l'expressió facial que va fer l'Angie, que ja no tornaria al meu costat. "És morta, ho sento molt." Em va dir amb cert punt de rigidesa, i em va apartar la mirada perquè sabia que acabaria plorant. No m'abellia sentir parlar més de la Johanne morta, però vaig tenir la necessitat de saber quan i a on la van matar. "10 de Juny, Auschwitz" em va dir com si llegís la seva pròpia targeta identificatòria. "Però

no pateixis per res, Viktor- la seva part més sensible i humana va tornar-t'ajudaré en tot el que pugui. Viuràs amb mi, però sempre amagat". Al principi del que em seria un llarg període de temps vivint a l'altell de la senyorial casa de la família Wilhelm, em sentia molt afortunat i dia rere dia donava les gràcies a l'Angie per haver-me salvat de la mort en mans dels alemanys, encara que no podia acabar d'entendre per què ella era diferent a la resta. Ella ens tenia a mi i a en Parviz amagats, cadascú en les seves respectives habitacions, les quals abastien totes les nostres comoditats. Ens volia fer sentir com als més afortunats de la guerra, salvaguardant-nos del món exterior. A vegades, em podia passejar per l'interior de la casa, però només quan era de nit, però mai no podia sortir a l'exterior. Si algú hagués sabut que a casa dels Wilhelm amagaven dos jueus, ells també ho haguessin pagat amb les seves vides. És per això que mai no em volia arriscar. Passava molt de temps amb el petit Parviz, i el vaig veure créixer. Li vaig ensenyar a perfeccionar la seva lectura i a resoldre càlculs matemàtics, ja que havia quedat totalment allunyat de l'escolarització. L'Angie em va comprar unes ulleres noves, amb les quals de mica en mica vaig recuperar la vista; també em va comprar una nova viola, ja que em va explicar que l'antiga havia quedat tota destrossada el dia en què em van arrestar. Es veu que unes hores després de la meva detenció, va entrar al meu pis i va entendre que m'havien detingut. Allà va ser quan va trobar en Parviz, amagat en un fals calaix, i se'l va emportar a casa. Cada dia m'alegrava més de seguir en vida, encara que tots els meus éssers estimats ja devien d'estar morts. Recordava els dies que vaig passar a Neuengamme i cada cop que em mirava el codi tatuat em

venien totes les infrahumanes sensacions que se'm van quedar gravades a la pell. Al cap de sis mesos em vaig quasi bé recuperar del tot. Al principi me'n recordo que vaig fer tapar tots els miralls de la meva estança a l'Angie, ja que no gosava veure quin aspecte tenia. Però el temps va passar i vaig tornar a la meva condició física normal, el cabell em va tornar a créixer, tornava a tenir interès en viure de nou i les ferides, tant físiques com emocionals, es van cicatritzar, però no em van deixar de fer mal.

No sé com va començar tot, però al cap de poc de recuperar-me, la meva relació amb l'Angie es va tornar molt desconcertant. Em va començar a parlar que quan la guerra acabés ja no ens podríem amagar de res i seríem lliures de viure tots dos junts per sempre. Jo tothora la interrompia disculpant-me perquè el que realment em delia en acabar la guerra era marxar d'aquell país, acabar d'estudiar, treballar com a cirurgià i seguir el rastre perdut de la meva família. Allà es van iniciar totes les nostres discussions. Sempre ella començava a alçar-me la veu i fent-se la víctima, dient-me que era injust allò que deia, que estava obligat a romandre al seu costat per sempre ja que ella m'havia salvat la vida. Va començar a adoptar un comportament molt estrany. Notava com si fos una possessió seva, ja que més d'un cop havia deixat clar que jo estava destinat a estar amb ella per sempre més. A tota hora es queixava de coses insignificants, com per exemple que no em sabia la seva data d'aniversari. "És injust, Viktor. _em deia_ Jo em sé la data del teu aniversari encara que mai no me l'has dit i tu no!". Jo intentava calmar-la amb qualsevol excusa. "Que no te'n recordes però

saps que és aquest mes, no? _jo li vaig fer que sí amb el cap_ Molt bé, apunta't que és el 31...I em dius que sí? Viktor, el mes d'abril no té dia 31, no en tens ni idea!" i se n'anava tota disgustada. No van ser només aquelles contínues discussions, sinó que em molestava molt sentir-me intimidat i observat per ella. Constantment em deixava anar alguna cosa com "al cinquè esglaó de l'escala fas un doble salt; sempre et poses la màniga esquerra primer; tens al·lèrgia al pèl dels gats; quan menteixes no pots evitar moure la cama dreta..." coses i més coses que ni jo mateix m'havia fixat. Va acabar sabent totes les meves manies, gustos, pors, costums...I aleshores va ser quan realment vaig començar a témer que acabés sabent el meu secret més profund. Mai no havia pogut imaginar-me que acabaria descobrint la part més amagada de l'Angie. Les discussions van anar augmentant, tot sovint sobre el que passaria en acabar la guerra i la poca importància que li prestava a ella. Me'n recordo la nit en què, després d'una llarga i intensa discussió, en Parviz em va dir que no li agradava que l'Angie i jo ens baralléssim, ja que havíem passat a ser els seus pares. A mi se'm va trencar el cor en escoltar aquelles paraules tan sinceres i innocents d'un nen que l'únic que sol·licitava era que ens paréssim d'escriuïssim, sense saber tota la crueltat que es vivia a l'exterior. Van començar a complir un any de diversos fets, com el dia en què em van detenir, el que vaig arribar a Neuengamme, el que l'Angie em va rescatar...I ella m'ho anava recordant cada dia, presentant-m'ho tot com si fos una festa d'aniversari.

Al mes d'octubre de 1944, després de complir un any de tots aquells esdeveniments, del qual el més important era la mort de la Johanne, l'Angie i jo vam tenir una conversa que va destapar gran part de la veritat. Enduta per la ràbia, l'Angie va deixar anar el veritable preu de la meua llibertat de Neuengamme: un negoci en negre que havia fet el seu pare, en què donava una quantitat de diners, alguns contractes favorables als nazis en la seva empresa i la mort a l'atzar de deu presoners. Jo no estava preparat per allò. Em va fer molt mal. No tenia ganes de creure'm el que l'Angie m'acabava de dir. La meua vida, la meua llibertat, va ser pagada amb la mort injustament injustificada de deu homes com jo... L'Angie em va dir que ells no mereixien viure, però que jo sí, i que la quantitat de diners que havia pagat el seu pare era el preu de la meua llibertat. Jo era seu, una propietat, per això no em volia deixar anar. Pensava que quan vaig sortir del camp de concentració em van tornar les ales de la llibertat que m'havien estat tallades, però, realment, continuaven essent controlades, ni més i menys, per l'Angie. Quan vaig recuperar les forces per formular-li la següent pregunta, tan simple com un

“Per què, Angie?”,

no m'esperava que no sabés què era més impactant. Simplement em va dir que tot allò ho havia fet perquè m'estimava, que estava enamorada de mi des d'abans de la guerra, però que sempre havia estat impossible, però que gràcies a tot allò m'havia acabat aconseguint, com tot allò que ella es proposava. I l'única sortida de tota aquella situació va ser acabant desmaiada al terra de la sala on ens trobàvem. Em va portar setmanes assimilar tota aquella informació que l'Angie

havia lliurat en menys de deu minuts. Allà va ser quan vaig lligar caps i vaig recordar tots aquells moments amb l'Angie en què no sabia perquè feia una determinada cosa, com el dia que em va abraçar en donar-li el condol per la mort del seu promès, però llavors tot va adquirir sentit. Preferia pensar sobre el perquè l'Angie s'havia enamorat tan estranyament de mi que recordar que per tornar a Amsterdam, deu homes innocents havien mort per mi. L'Angie tenia un punt tendre amb mi quan li convenia, però realment vaig conèixer la seva crueltat. Un dia li vaig retreure que els nazis no podien obligar a retenir persones, llibertats ni vides, que s'havia tornat boja amb tot allò, i que de seguida que s'acabés la guerra m'allunyaria d'ella. Ella em va alçar la mà amb la clara intenció de voler-me fer callar amb un cop, però ella mateixa va abaixar la mà perquè no em tenia la intenció de fer-me mal, ja que m'estimava. D'aquesta manera sabia que podia jugar amb els seus sentiments per tal que no em fes mal de veritat, però vaig acabar tement-la.

El dia a dia durant un any més eren crits o plors de part seva per intentar obligar a quedar-me. Així fins que va deixar de tenir autoritat sobre mi i vaig deixar de pagar la meva condemna. Cinc mesos després que Holanda fos alliberada del nazisme, el dos de setembre de 1945, el malson va acabar. Vaig poder tornar a sortir al carrer després d'estar tancat en aquella casa, a sentir el sol en la meua pell i a respirar l'aire que em feia veure que havia sobreviscut a la guerra. El pare d'ella va haver d'exiliar-se fora del país, per tal d'escapar-se de la justícia que condemnava als qui havien tingut molta presència en els crims humanitaris.

Jo vaig començar a fer una recerca sobre la família i els meus millors amics, buscant en els documents que anaven emmagatzemant les oficines de jueus. Jo ja estava planejant de deixar l'Angie i anar-me'n a Edinburgh per acabar els meus estudis després d'intentar recopilar informació sobre el que havia passat durant aquells dos anys d'aïllament. El mes d'octubre d'aquell mateix any, vaig trobar la fitxa de la Johanne. Estava tot apuntat, el dia de detenció, on vivia, d'on provenia, l'edat amb què va morir, el lloc... Però també posava la data. Allà va ser quan em vaig adonar de la crueltat infrahumana de l'Angie. Ella m'havia jurat que la seva recerca per trobar la Johanne era inútil ja que estava morta. Però la Johanne va ser enviada primer al camp de concentració de Mauthausen, i va morir a Auschwitz el 3 d'agost... Això era un mes després que l'Angie m'alliberés. Ella seguia viva mentre jo la donava per morta i em refeia a Amsterdam.

Vaig tornar a casa l'Angie i vam tenir la discussió més forta de totes. Aquell cop ja no respectava el seu fràgil cos; els seus ulls blaus que sabia que em desitjaven no eren prou poderosos per apartar-li la mirada i ja no sentia cap agraïment per aquell ésser estrany, que m'havia alliberat i engarjolat a la vegada. Li vaig deixar ben clar que aquell mateix moment la deixava, que ja no volia saber res més a causa de la seva crueltat. Ella em perseguia amunt i avall per tota la casa darrere meu, fent-me suplicar que no l'abandonés, que només

desitjava estar amb mi. Sense mirar-la, vaig sortir per la porta. “Tant de bo m’haguessis deixat morir a Neuengamme!”.

La meva vida va continuar sense la seva presència, però tot allò que vaig viure els sis anys de guerra mai no se m’ha esborrat de la memòria. Vaig acabar els meus estudis i vaig arribar a ser un bon cirurgià. Al cap d’uns anys, vaig recuperar el contacte perdut amb la mare i la germana, que, miraculosament, havien aconseguit travessar els Pirineus i s’havien instal·lat a Mallorca. Era cert que el pare havia mort en un camp d’extermini. El pare de l’Angie es va morir d’un atac de cor abans de ser jutjat. Sempre havia pensat que la guerra s’havia interposat en la meva vida, però el cert és que la meva vida estava destinada a formar part de la guerra, i a sortir-ne viu gràcies a l’Angie. Quan encara era jove, vaig seguir odiant l’Angie, però al cap dels anys, m’he adonat que va utilitzar la crueltat per obtenir un amor no correspost. Ho va arriscar tot per mi i jo li estic molt agraït, però tal i com li acostumava a dir, “Angie, a vegades les coses no poden ser sense cap motiu”, quan ella em demanava una resposta en preguntar-me per què jo no l’estimava si m’ havia salvat la vida.

Dotze anys després de l’octubre de 1945, li vaig enviar una postal de felicitació pel dia del seu aniversari. Vam tornar a posar-nos en contacte i, fins i tot, ens vam tornar a veure. Els dos ens havíem tornat més grans, però no hi ha paraules per descriure el moment de retrobar-nos. Ella s’havia casat i acabava de tenir una filla a qui va anomenar Viktoria. També havia adoptat com a fill el petit

Parviz, que em va reconèixer de seguida en tornar-me a veure'm. Tenia més o menys la mateixa edat en què jo vaig viure la guerra. Les nostres vides van continuar respectivament, trucant-nos de tant en tant i felicitar-nos pel nostre aniversari. Anys més tard, però, la petita Viktoria que ja s'havia fet dona em va comunicar que l'Angie estava molt malalta i que només tenia uns tres mesos de vida. Vaig viatjar a Amsterdam i ens vam veure per últim cop. Allà vam tenir la nostra última conversa, sense crits, sense odi, sense gelosia, plena de compassió i d'agraïment. Aquell dia li vaig confessar el perquè no em podia enamorar d'ella. La mort de la Johanne em va afectar tant perquè no era la meva estimada, sinó la meva millor amiga, la que en tot moment em va ajudar a ocultar que jo era homosexual. I és que explicar la veritat està bé, però a vegades no convé explicar-la tota. A l'Angie, no li vaig desvetllar mai el meu amor per en Franz.